
»Globalna« znanost in konceptualni manko: hegemonizacija znanstvenih prostorov skozi prizmo feministične teorije

Valerija Vendramin

Pričujočo razpravo bi rada začela bolj osebno.¹ Kot raziskovalko na polju humanistike in družboslovja so me k tej tematiki, tj. kaj danes velja za dobro znanost in ali so »univerzalna« merila za to res nevtralna oziroma objektivna, napotile konkretne izkušnje (in nezadovoljstva) ob, po eni strani, udeležbah na nekaterih konferencah v tujini na temo spola v vzgoji in izobraževanju in, po drugi strani, spet izkušnje (in nezadovoljstva) ob prebiranju razpisne dokumentacije in metodologije ter pisanju projektnih prijav. Torej, sprašujem se, kaj danes pravzaprav velja za dobro znanost in dobro »delanje« znanosti (ki je »nagrajeno« s financiranjem ter z uspešnostjo ali prepoznavnostjo v nacionalnem in globalnem merilu)?

Zaradi tega osebnega izhodišča bom, tega se zavedam in to tudi izpostavljam, pristranska in deloma posplošujoča. Recimo, da ga – v skladu s feminističnimi tematizacijami izkustva – ne postavljam neposredno kot »epistemološko pravilnega«, pač pa kot konstrukt, kot artefakt velikega pomena (Haraway, 1999: 179 in 184). Poudarjam pa, da je tako – neposredno izkustveno – samo izhodišče, ne pa tudi vse izpeljave.

Problematiko bi rada odprla predvsem v dveh specifičnih smereh (čeprav so nedvomno možne še številne druge izpeljave), ki jih povezuje rdeča

¹ Osnovno ogrodje pričujočega prispevka je bilo pod naslovom »Spregleki« *feministične teorije, raziskovalna politika in globalno »delanje znanosti«* predstavljeno marca 2013 na znanstvenem sestanku o neenakostih v znanosti, ki sta ga organizirali Komisija za ženske v znanosti in Univerza v Mariboru. Argumenti so tu razviti in precej razširjeni, pa tudi dopolnjeni z uvidi iz novih bibliografskih enot. – Na tem mestu se tudi zahvaljujem anonimnima recenzentoma oziroma recenzentkama za konstruktivne in korektne pripombe k prvi različici tega prispevka. To še zdaleč ni norma pri pisanju recenzij, kot spet lahko pričam iz osebnih izkušenj. Številne nove iztočnice, ki so se ob tem porodile, moram žal pustiti ob strani, se jih bom pa vsekakor lotila v nadaljevanju obdelave te tematike.

nit: kdo je v središču in kdo na obrobju, tako v teoretskem delu kot pri pripoznanju in ustreznem ovrednotenju tega dela, in kako je to »postavljajenje« – ta hierarhizacija, ki je tako akademska kot konceptualna – legitimirano.

Prvič, na konferencah s področja ženskih študij in/ali feministične teorije – tudi in čeprav mednarodnih – je glavnina časa (in, denimo, prestižni čas v obliki plenarnih predavanj) pogosto namenjena zgolj govorokam iz anglo-ameriškega govornega področja. Razlog bi bil sicer lahko tudi praktično-jezikovne narave, vendar moramo biti tu previdni, saj se tako zapira polje razprave, ki mu sicer lahko botruje preprosto nepoznavanje avtoric in njihovega dela iz drugih področij. Ampak, ali se tudi na ta način nemara ne participira pri – recimo temu tako – razvrednotenju akademskega oziroma teoretskega dela, saj se mora na ta način »periferna srenja« podrežati tistim vrstam tematskih obravnav, ki so pisane na kožo globalnim centrom moči in kapitala (Burcar, 2012: 265)? Feministke na to niso imune, k čemur se takoj spet vrnem.

Drugič, ob projektnih prijavih² se sprašujem, kakšen sistem je pravzaprav znanost oziroma kakšen sistem postaja v zadnjem času, kakšna so merila dobre znanosti in kaj kažejo obstoječi kazalniki uspešnosti ter kvalitete v znanosti. Ti so univerzalizirani, kar pomeni, da veljajo za vse vede in vrste znanosti po dolgem in počez, odličnost pa je razumljena kot univerzalen in spolno nevtralen standard. Logika, ki se skriva (in skriva se čedalje manj) za tem vrednotenjem, je menedžerska logika, v kateri vladajo precej specifična merila učinkovitosti, uporabnosti, dosežkov, trženje avtorskih pravic in intelektualne lastnine.³ Ta merila so marsikaj, vsekakor pa ne znanstvena, kolikor seveda znanost razumemo kot sistem za pridobivanje vednosti, ki je deloma zavezan sebi lastnim pravilom (pri tem pa seveda ne trdim, da je znanost neodvisna od družbenih pogojev svoje produkcije, prav nasprotno).

Da ne bi šlo samo za nekakšno pritoževanje oziroma iskanje pomanjkljivosti, poskušam to najprej misliti tudi v nekem okviru, ki ga ponuja sama feministična teorija, ki se je s »paradoksom« univerzalnosti že srečala in ga v določenih kontekstih tudi premislila. Tu gre predvsem za tisto, kar je tematizirala postkolonialna feministična teorija, ki je opozorila na esencializme, denimo na žensko Tretjega sveta (tu je temeljnega pomena delo Chandre T. Mohanty, ki je prispevalo k redefiniciji oblastnih

2 Tule imam predvsem v mislih razpise in merila, ki jih uveljavlja Agencija za raziskovanje Republike Slovenija (ARRS), prim. Metodologijo ocenjevanja prijav za razpise.

3 To je med drugim tematizirala prva konferenca Komisije za ženske v znanosti (8. marec 2011, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana), predvsem njena prva sekcija, ki jo je vodil Lev Kreft.

razmerij med feministkami Prvega in Tretjega sveta). Podoba »ženske«, kot je bilo ugotovljeno, ne more in ne sme biti unificirana. Z besedami Ume Narayan, pokazano je bilo ne le, da se je treba generalizacijam upreti, ampak tudi, da so te generalizacije hegemone, tj. predstavljajo probleme privilegirane manjšine kot paradigmatična ženska vprašanja (Narayan, 1998: 86). Vprašanje vseeno ostaja, kako načeta je podoba univerzalistične kategorije »Ženska« in kako, če sploh, so feministične teorije in politične agende odzivne na različnost življenj žensk. Ali ustrezno reflektirajo »zahodno kulturo« in njene različne Druge (ibid.: 87, 88)?

Intersekcionalnost: izhodiščna teoretska točka

Za izhodiščno teoretsko točko jemljem koncept intersekcionalnosti, ki je v zadnjem času precej aktualen v feministični teoriji. Intersekcionalnost (v grobem) razumemo kot interakcijo med spolom in drugimi kategorijami razlike v individualnih življenjih, družbenih praksah, institucionalnih ureditvah in kulturnih ideologijah ter izidih teh interakcij v razmerjih moči (Davis, 2008: 68). Torej se intersekcionalnost naslavlja na osrednje teoretske skrbi v feminističnem preučevanju.

A ta razlika (kategorije razlike) se, kot kaže, (spet) izkazuje kot nezadostno teoretizirana in upoštevana, kljub načelnemu feminističnemu pripoznanju, da so izključitve v oblikovanju feministične vednosti igrale pomembno vlogo, kljub načelni težnji k nediskriminatornosti ... Če je bila včasih pereča in do nekega trenutka spregledana dvojnost Prvi/Tretji svet, imamo sedaj, kot ugotavlja Biljana Kašić s svoje postsocialistične perspektive (2004: 478), nemara dvojnost Prvi/Drugi svet, ki odpira nove prostore za feministke, v katerih jih lahko zapeljejo dominantne oblastne strukture. Veliko je razlogov, pravi Biljana Kašić (ibid.), zaradi katerih lahko trdimo, da med zahodnimi feministkami⁴ obstaja želja »nadzirati« ali patronizirati feministično agendo, še posebej, kar zadeva akademske ali institucionalne diskurze, ki podpirajo vladno financirane projekte, študijsko izmenjavo ali komercialne založnike. Še več (cit. po ibid.): v zadnjem času so feministke z bolj »zahodnega vzhoda« postale nekakšne zahodne posrednice, ki postavljajo enake zahteve svojim kolegicam z bolj »vzhodnega vzhoda«.

Torej je manko očiten: multiple pozicije (upoštevanje različnosti) le redko vključujejo oblastna razmerja na evropski osi vzhod-zahod. To »odrinjanje na rob« preprosto ni dovolj problematizirano v

4 Zavedam se, da je izraz Zahod bolj za vsakdanjo rabo in je precej posplošen, a tule uporaben, ker govorim z »nezahodnega« (z obrobja zahodnega?) stališča. Uporabljam ga tudi zato, ker se ne morem spuščati v izpeljave o zahodnem in evropskem (kontinentalnem in britanskem) feminizmu (za več gl. Braidotti in Butler, 1994: 28).

hegemoni(zirajoči) anglo-ameriški feministični teoriji oziroma je pogosto popolnoma spregledano v praksi.⁵ Oziroma (kar je sicer jasno in obče veljavno): vprašanja, ki so bližje lokalnim realnostim, so pogosteje spregledana, prisotna je tendenca izogibati se konfrontaciji z bolj neposrednim »Drugim« (Braidotti in Butler, 1994: 34).

Seveda ni vedno mogoče in smiselno vključiti vseh kategorij razlike, razpravlja se, katere razlike in koliko razlik naj bo vključenih v interseksijsko analizo in ali ne bi bilo navidezno neskončno množenje razlik/različnosti nekakšna Ahilova peta tega koncepta, ob tem pa bi bile druge pomembne razlike (rasa, razred, spol) premalo teoretizirane, kar je lahko umesten pomislek. Nas bi moralo potemtakem skrbeti, da je seznam neskončen?

Toda pri interseksionalnosti ne gre za dodajanje novih in novih družbenih delitev, čeprav se to vprašanje implicitno ali eksplicitno pogosto pojavi (Yuval-Davis, 2006: 201). Priročno izhodišče (tule se moram nekoliko omejiti, za podrobnejšo razdelavo gl. Yuval-Davis, 2006) je, da so v specifičnih zgodovinskih situacijah in v odnosu do specifičnih ljudi nekatere družbene delitve pomembnejše kot druge pri konstruiranju specifičnih pozicioniranj. Hkrati obstajajo nekatere družbene delitve, kot so spol, stopnja v življenjskem ciklu, etničnost in razred, ki oblikujejo življenja večine ljudi na večini družbenih lokacij, druge, kot je begunski status, pa globalno vplivajo na manj ljudi. Za tiste, na katere vplivajo te in druge družbene delitve, so te ključne in zato so nujna prizadevanja, da bi jih naredili vidne – tu je njihovo pripoznanje politično nujno (pripoznanje družbenih osi moči, poudarja Nira Yuval-Davis, ne družbenih identitet) (ibid.: 202–203).

To izhodišče postavljam kot teoretsko relevantno za dva problemska sklopa, ki imata pomembno vlogo pri globalni legitimizaciji »delanja znanosti« in oblikovanju intelektualnega programa (tj. kaj sploh velja za pomembno temo v znanosti oziroma Temo).

Univerzalnost konceptov?

Prvi problem je konceptualne narave – kako univerzalni ali kulturno zaznamovani/določeni so pojmi, kategorije ipd., ki jih uporablja feministična teorija?⁶ Ali jo zanimajo različne kulturne perspektive in ali jih razume? Teoretska in metodološka ogrodja ter rešitve, ki prihajajo iz centra – tj. zahodnega sveta – imajo, kot pravi Francine Descarriers, večjo

5 Spregledi so še drugih vrst (denimo gospodarsko izkoriščanje, vrnitev »kolonialnega drugega« kot migranta/migrantke ...) – vsi ti vplivajo oziroma bodo vplivali na razvoj evropskih feminizmov.

6 Omejujem se na feministično teorijo, seveda pa s tem ne trdim, da podobne problematike ne bi bilo mogoče najti kje drugje.

možnost, da jih ocenijo kot pomembne, kot tiste, ki prihajajo z robov. Ta so pogosto videna kot partikularna in sekundarnega pomena (Descarries, 2003: 625). Razmislimo, pravi Biljana Kašić, kako procesi feminističnega zavedanja in produkcije feminističnega imaginarija preko delitve Vzhod-Zahod posredujejo legitimnost in priznanje ali pa – po drugi strani – občutek kulturne drugosti/drugačnosti in zapeljivosti eksotičnega (Kašić, 2004: 476).

Poglejmo si na primer »razvpiti« koncept družbenega spola/»gender«, ki je sedaj prisoten v večini »nacionalnih« feminizmov (ki ga uvajajo v svoje etnocentrične pristope). Francine Descarries pravi, da ima koncept »*rappports de sexe*«⁷ več transformativnega potenciala, ker poudarja razmerja moči ter tudi delitve in hierarhijo, ki jo rekonstruira patriarhat, razvidna pa je tudi njegova medsebojna odvisnost z neokapitalizmom (2003: 629). Biljana Kašić pa piše, da je v »ženskem vprašanju« še vedno veliko zabrisanega, prav zaradi »*gender mainstreaminga*« kot primarne oznake globalnega feminizma. Že sam »gender« je dober primerek »*mainstreaminga*«, ki so ga po zahodnem vzoru prevzeli tudi na vzhodu v različnih ženskih in akademskih krogih za različne namene, nikoli pa dobro raziskali, tako da je »'gender' postal prosto lebdeč označevalec, ki zaznamuje epistemološko časovno razliko« (Kašić, 2004: 480). Kot meni Paola Melchiori (2000), lahko sedaj, ko se je konceptu »gender« uspelo vriniti po vsem akademskem svetu in v razvojnih agencijah Tretjega sveta, začnemo meriti ceno izgubljenega analitičnega bogastva.⁸

»Gender« je vsekakor problematičen zaradi »svoje teoretske nezadostnosti in politično amorfnosti in nefokusirane narave« (Braidotti in Butler, 1994: 36). »Gender« depolitizira feminizem (zelo pomembno!), poleg tega pa ima tudi politično katastrofalne institucionalne posledice, saj omogoča denimo študijam moškosti prevzemati feministično agendo, s tem pa pogosto tudi finančne vire (ibid.).

Generalno rečeno, bi torej z upoštevanjem, poznavanjem in razumevanjem »druge« znanstvene produkcije dobili tudi boljšo/adekvatnejšo znanstveno vednost – tako, ki ne bi izključevala, spregledovala ali homogenizirala. Francine Descarries v svoji kritiki (2003: 628) pravi, da je to problem, ki načenja epistemološki in strateški razvoj feminističnih študij in povezovanja: hierarhično razmerje in razcep, ki obstaja med nacionalnimi feminizmi ter konstrukcijo teoretičnih okvirov in praks.

7 Izraz bi lahko prevedli kot »razmerja med spoloma/spoli«, vendar ga tu namenoma puščam v francoščini.

8 Problem »sex«/»gender« (zelo na grobo: biološki/družbeni spol) je večplasten, a tu ne gre za razpravo o tem.

Jasno je, da so npr. besedila, pisana v angleščini, bolj brana in citirana, toda zaradi tega je ta produkcija vse prehitro razumljena kot edina feministična produkcija, kot prava feministična produkcija (Descarriers, 2013: 632). V določeni meri lahko seveda razumemo praktično plat angleščine kot *lingue france*, a prav to zdravorazumsko razumevanje nas kot običajno vodi v težave, saj tisto, kar je takole vzeto za samoumevno, prikriva širše procese vpisovanja oblasti in ideologije.⁹ To pa nas že pripelje k nadaljnjemu problemu, o katerem težko govorimo ločeno od prvega, to pa je: kako prevlada določenega kulturnega prostora in jezika (v našem primeru angleščine) vpliva na razvoj znanosti in – v nadaljevanju – na diseminacijo rezultatov? Taksonomije akademske odličnosti in kvalitete (npr. citiranost, faktor vpliva,¹⁰ ki razvršča revije po številu citatov, ki jih njihovi članki dobio v danem obdobju, in kar je še takih navidezno objektivnih meril kvalitete znanosti) so nedvomno zaznamovane z dominantnostjo nekaterih v znanstveni skupnosti.¹¹

Citiranost, ki je danes nekakšno potrdilo znanstvene avtoritete in/ali kvalitete, kaže na jasno hierarhičnost (ki ni utemeljena v ničemer), ki temelji na jezikovni izključljivosti, ta pa je povezana z vprašanjem trga¹² in z neustavljivo menedžersko logiko.¹³ Arbitrarna jezikovna merila postanejo osnova globalne legitimizacije »delanja znanosti«, ki jo še krepija pri-

-
- 9 Hkrati poudarjam, da ne odrekam pomembnosti temeljnim delom feministične teorije! A tu smo že pri drugi temi – vprašanju oblikovanja kanona, ki ga moramo zaradi kompleksnosti pustiti ob strani. Nira Yuval-Davis opozarja, da se je treba tudi zavedati, da podeljevanje prioritete pogledu z obrobja lahko vodi v podcenjevanje pomembnosti, ki jo ima vednost dominantnega centra (Yuval-Davis, 2012: 48). To njeno opozorilo je treba razumeti v kontekstu njenega odpora do »olimpiade zatiranja«, menim pa, da so tu potrebne epistemološke nianse.
- 10 Faktor vpliva, ki ga izračunavajo pri Thomson Reutersu, prvotno ni bil namenjen evalvaciji kvalitete znanstvenih dosežkov, pač pa naj bi bil v pomoč knjižnicam pri nakupu revij (prim. DORA). Problem torej je, da faktor vpliva ni ustrezno orodje za namen, za katerega ga uporabljajo. Ne ločuje, denimo, primarnih raziskav od recenzij, popači ga lahko nekaj zelo citiranih člankov (ali provokacij), poleg tega pa ima širši vpliv na znanstvene vede, saj revije odvrta od objavljanja člankov z manj »prestižnih« področij (denimo ekologije), ki so redkeje citirani (Kaiser, 2013).
- 11 Je lahko angleščina *lingua franca* v družboslovju in humanistiki enako kot denimo v naravoslovju? Kaj je pravzaprav to? »Jezik, ki je izpraznjen večpomenski, da bi se tako kar najbolj povečala komunikacija med znanstveniki oziroma znanstvenicami. To je deloma mogoče v naravoslovnih znanostih, a angleščina ne more biti *lingua franca* v družboslovju« (Ortiz, 2011).
- 12 In trg je prav gotovo odločujoč dejavnik, kot je razvidno denimo iz *The price of information* (2012). – Mimogrede, objava pri mednarodni založbi, ki je visoko ovrednotena, tudi ni vezana le na kvaliteto dela (je pa seveda ne izključuje), pač pa tudi na finančna sredstva, ki jih ima (ali pa tudi ne) potencialni avtor ali avtorica v ta namen na voljo.
- 13 Ki se ji zoperstavlja v času pisanja tega prispevka čisto sveža *San Francisco Declaration on Research Assessment* (DORA, objavljeno na spletu 16. maja 2013).

hod digitalne tehnologije in neenaka distribucija prevajanja v mednarodnem merilu (Ortiz, 2011).¹⁴ Francine Descarriers (2003: 631) ugotavlja, da anglo-ameriški tisk, ki je že tako ali tako dominanten v znanstveni skupnosti, dobi še dodatno vidnost skozi analizo citiranosti ter omogoča nadzor nad diseminacijo idej in rezultatov ipd. Poleg tega omogoča koncentracijo evalvacij v angleško govorečih deželah, kar spet daje njihovim raziskovalcem in raziskovalkam dodaten vpliv na vsebino in vrsto član- kov, ki so sprejeti v tisk.

Nacionalna in globalna znanost ter neenakosti

Nadaljnji problem je – vsaj na prvi pogled – bolj praktične narave. Konkretno lahko pogledamo, kako se vse to odraža tudi v aktualni slovenski raziskovalni politiki (kjer so sredstva čedalje bolj pičila, sploh za »neuporabne« vede) – kako ta preko svojih razpisnih pogojev in meril »objektivno« definira dobrega raziskovalca oziroma dobro raziskovalko in določa možnosti njihovega delovanja.¹⁵ Tudi tu je »objektivna« bibliometrija¹⁶ osrednja pri oceni akademskega oziroma znanstveno-raziskovalnega dela. Postala je »obsesija, ki izkrivlja načine, kako je raziskovanje izpeljano, kako se o njem poroča in kako je financirano« (Kaiser, 2013).

Znanstvena odličnost, kot se vse bolj obširno in vse bolj brezkompromisno uveljavlja tudi v slovenskem raziskovalnem prostoru, je definirana natanko skozi tiste problematične kazalnike, ki smo se jih dotaknili zgoraj. Prisotna je težnja objektivirati vsa merila, izmeriti in taksonomizirati vse objave/dosežke, uvajati kategorije znanstvene odličnosti, kvalitete in produktivnosti, ki so vezane na dominantno, neoliberalno paradigmo. Osnova so, kot se zdi, učinkovitost, neposredna koristnost in uporabnost znanosti, ki imajo v resnici zelo negativne učinke na razvoj prav tiste znanosti, za katero je ta odličnost deklarativno izražena. Ker merila prihajajo »od zunaj«, zunaj resnega dosega znanstvenega in intelektualnega okolja, naj bi bila nepristranska in resna, so pa v resnici načela, ki omogočajo vdor nekakšnih menedžerskih orodij in nadzora v znanost (prim. Kramberger in Rotar, 2010: 182).

Pravzaprav je prizadeta prav sama kvaliteta znanstveno-raziskovalnega dela, saj je znotraj obstoječih meril izredno težko vzdrževati dolgoletno refleksijo in poglobljene raziskave, ko pa je za akademsko (beri:

14 Če gre verjeti mojemu viru: v ZDA in VB število prevedenih tujih besedil vseh žanrov ne presega 5 %, na Švedskem in Nizozemskem je okoli 25 %. Bolj osredeni, kot je jezik, manj besedil je vanj prevedenih. Kaj pa bi relevantnega lahko sploh obstajalo zunaj njega? Univerzalnost – kot kaže – je lastnost angleščine, provincializem značilnost vseh drugih jezikov (Ortiz, 2011).

15 Prim. ARRS, Metodologija ocenjevanja prijav za razpise.

16 Za širšo kritiko bibliometrije gl. Kramberger in Rotar, 2010: 183 in nasl.

finančno) preživetje nujno hiperproducirati takojšnje, po možnosti objavljuje rezultate. Obstoječi točkovni sistem poleg tega še penalizira objave v obliki monografij, saj le-te prinašajo – glede na intelektualni in raziskovalni vložek ter dolgotrajno pozornost, ki jo zahtevajo – manj točk kot objave v obliki znanstvenih člankov, ki pa morajo seveda biti objavljene v ustreznem tujem jeziku in v »pravi« reviji (Burcar, 2012: 258 in nasl.). Da je članek lahko samo različica enega od poglavij v taisti monografiji, je pač popolnoma spregledano (ibid.: 260).

Tako so izničene tudi specifičnosti ved (monografije so bolj prisotne v družboslovju in humanistiki kot v naravoslovju), saj so merila dobre znanosti tista, ki veljajo pretežno v naravoslovnih znanostih (ki jim je tudi podeljena finančna prioriteta). V časih krize, tako ekonomske kot politične, pa se zdita prav družboslovje in humanistika vsakokratni oblasti najmanj potrebna, proračunsko potratna in zato najlažje pogrešljiva, seveda pa tudi ne dajeta rezultatov, ki bi bili vidni takoj.¹⁷

To seveda ni samo naša značilnost in ne »udarja« samo po znanosti. Dikcija in politike Evropske unije, pa tudi OECD-ja in Svetovne banke na splošno preferirajo na znanju temelječe gospodarstvo, stroškovno učinkovitost, podjetniške načine poslovanja univerz ipd.¹⁸ Tako si denimo predstavljajo enotni evropski visokošolski prostor (navedeno po Berlinskem komunikeju):¹⁹ v njem vladajo kompetitivnost, zaposljivost,²⁰ na znanju temelječe gospodarstvo ipd.

Res je sicer, da Berlinski komunike govori tudi o kvaliteti, sodelovanju, pa tudi o tem, da je treba potrebo povečati konkurenčnost uskladiti s ciljem izboljšati družbene značilnosti evropskega visokošolskega prostora, in sicer s krepitvijo socialne kohezivnosti in z zmanjšanjem socialnih ter spolnih neenakosti tako na nacionalni kot tudi evropski ravni (2003: 1). Tole se zdi težaven cilj, ki je prav gotovo obsojen na neuspeh, saj je v veči-

17 Kar je tematiziral tudi »Posvet o nujnosti družboslovja in humanistike«, ki je bil aprila 2012, <http://www.pei.si/Sifranti/StaticPage.aspx?id=121>.

18 Države OECD-ja s svojimi mehanizmi določanja primerjalnih meril odličnosti in učinkovitosti posameznih univerz postavljajo univerze v umetno vzpostavljen medsebojno tekmujoč odnos (Burcar, 2012: 22). Omenimo lahko razvpito Šanghajsko lestvico (Academic Ranking of World Universities), ki uporablja precej specifična merila, med drugim število diplomantov, ki so prejeli Nobelovo nagrado, in število objavljenih člankov v revijah *Nature* in *Science*. Sami lahko ocenimo te kriterije v luči zgoraj povedanega. Na univerzo in specifičnosti neoliberalnega pritiska se tu ne morem osredotočati, za več o tem gl. ibid..

19 Vsi komunikeji so dostopni tule: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11088_en.htm.

20 »Z znanjem, ki se že od prvega semestra prikazuje le kot zaposlitvi namenjeno, je nekaj narobe. Zahteve dela se spreminjajo, prav tako posameznikove poklicne vloge. Prehodi od ene vrste ozko uporabnega znanja k drugi so težavni. Bistveno lažji je prehod od generičnega, temeljnega, »akademskega« znanja h konkretni problemski situaciji.« (Justin, 2012.)

ni evropskih držav precejšen pritisk znanost in študij osredotočati na tista področja, ki povečujejo študentsko zaposljivost – in tu je lahko le malo prostora za upoštevanja politik, ki bi segle onstran politike trga (Hemmings, 2008: 124).

Kot je že bilo opozorjeno (Van den Brink in Benschop, 2011: 2), proizvaja sistem akademske evalvacije, ki temelji na zaslužnosti (*merit-based*), številne neenakosti. Dominantni sistem rangiranja revij deluje zlasti proti znanstvenim raziskavam na polju humanistike in družboslovja, saj se zanaša zgolj na elitne revije, ki pa štejejo, kot rečeno, nekaj samo, če so v angleščini. Ta sistem prav tako podcenjuje interdisciplinarne raziskave in raziskave, ki se ne povezujejo z anglo-ameriškim govornim področjem. Nadalje producira ali reproducira hegemonne strukture neenakosti, ki temelji na spolu, rasi, razredu ...²¹

Namesto zaključka: so dela, ki niso citirana, nekvalitetna?

Znanstvena odličnost v luči prej povedanega ni »objektivno« dejstvo: da je znanstveno delo objavljeno v pomembni oziroma ugledni²² znanstveni reviji seveda ni dovolj, da je delo kvalitetno, ampak – kot je bilo pokazano – je tu cela vrsta dejavnikov, ki to objavo omogočajo ali onemogočajo in ki niso znanstvenega značaja (oziroma bolje: niso stvar kvalitete znanstvenega dela). Odmevnosti znanstvenega rezultata ne moremo avtomatično enačiti s pomembnostjo – in, seveda, tudi ne moremo govoriti povprek za vse vede, ampak tudi to je moja poanta. Kljub prizadevanju različnih raziskovalcev in raziskovalk,²³ da bi se pri vrednotenju upoštevale specifičnosti ved, in opozarjanju na težave z obstoječim sistemom točkovanja do premika ne pride in je glede na sedanje finančno-politične razmere tudi malo verjetnosti, da bo, saj je v snovanju evalvacijskih mehanizmov za slovensko znanost spregledano tudi, da so akademski dosežki podrejeni maksimizaciji dobička pri omogočanju dostopa do informacij – najbolj prestižne znanstvene revije izdajajo velike komercialne založniške hiše (*The price of information*, 2012).

Odličnost je postala, kot pravita Marieke van den Brink in Yvonne Benschop (2011: 2), »sveti gral« v vse bolj vplivni kulturi menedžerstva v akademskem svetu, s čimer se povečuje pritisk na organizacije. Avtorici se sicer osredotočata na univerzitetni svet, vendar so njune ugotovitve še

21 Delo Van den Brink in Benschop, 2011, je bogato z referencami na študije, ki se ukvarjajo s posameznimi vidiki produciranja neenakosti in problematike tovrstne evalvacije znanosti.

22 »Ugledno« praktično vselej pomeni anglofono, ali pa je vsaj vse tisto, kar ni anglofono, močno podprezentirano (Kramberger in Rotar, 2010: 184, 192).

23 Etnografsko gradivo.

kako aplikabilne tudi v znanstveno-raziskovalni sferi (če v našem prostoru nekako velja ta delitev oziroma dvojnost). O odličnosti se govori v glavnem v okviru produktivnosti, recenzijskih postopkov (*peer review*),²⁴ citatnih indeksov, mednarodnih recenziranih publikacij in članstev v uredniških odborih. Ti domnevno nevtralni in objektivni kazalniki odličnosti so prežeti s precejšnjo simbolno in materialno močjo ter so pogosto videni kot neproblematični in samorazvidni (*ibid.*). A odličnost je družbeni konstrukt in znotraj tega konstrukta se reproducirajo mnoge neenakosti, saj je podvržena številnim kulturnim in političnim vplivom. Zaslужnost (*merit*) ni edini dejavnik, ki bi odločal o tem, kateri članki bodo objavljeni, vlogo imajo denimo tudi vplivnost institucije, teoretska usmerjenost, ugled in omrežja urednikov oziroma urednic in recenzentov oziroma recenzentk (*ibid.*: 3). Lahko gremo še dlje in zatrdimo, da prav dejstvo, da vsa ta irelevantna merjenja vztrajno podpira oblast, posredno dokazuje, da »sploh ne gre za merjenje česarkoli, ampak za videz utemeljenosti socialne, kulturne, ekonomske, tudi rasistične itn. diskriminacije, ki jo izvajajo politične instance prek legitimizacije z merjenji« (Kramberger in Rotar, 2010: 194).

Prav med pisanjem tega članka je v časopisu *Delo* izšel intervju z direktorjem ARRS, dr. Francijem Demšarjem, s katerim se je pogovarjala novinarka Jasna Kontler Salomon. Med drugim je bilo povedano tudi, da je »med prihodnjimi nalogami ARRS tudi spreminjanje sedanjega razmerja med financiranjem programskih skupin – več sredstev bi radi dali v resnično uspešna programska področja, kjer objavljajo odlične članke v vrhunskih revijah, hkrati pa imajo dobro povezavo z gospodarstvom ali so dejavni pri pridobivanju evropskih sredstev«. Hkrati bi – kot je bilo rečeno – zmanjšali financiranje v tistih segmentih, kjer se nabor točk ustvarja s pisanjem številnih nekvalitetnih del, ki niso nikoli citirana. Seveda ne trdim, da si za kvaliteto znanstveno-raziskovalnega dela ne bi smeli prizadevati, a če pogledamo, da se govori o uspešnih programskih področjih, vrhunskih revijah, povezavi z gospodarstvom, vidimo, da to niso merila po kakršni koli meri ved, ki niso neposredno aplikabilne (mimogrede, je vloga znanosti, da je neposredno aplikabilna?). Katera družboslovna ali humanistična področja lahko upajo, da bodo te pogoje vsaj približno izpolnjevala, ko pa je precej neverjetno (da ne rečem kar malo absurdno), da se bo humanistično raziskovanje kot tako povezovalo z gospodarstvom?

24 Glede vrednotenja znanstvene zaslужnosti (ne)odvisno od spola, gl. zelo referenčno besedilo Wennerås in Wold, 2001. Kot pokazeta avtorici, je biti ženskega spola in ne imeti osebnih povezav z recenzenti (bonus prijateljstva) tak hendikep, ki ga zelo težko popravi sama znanstvena produkcija kandidatke oziroma prosilke za financiranje (konkretno na Švedskem). Gl. *ibid.*: 55 tudi za druge težave s sistemom »*peer-review*«.

In čisto za konec še vprašanje, kako to hegemonizacijo znanosti, s katero je povezano tudi njeno vrednotenje, problematizira sama feministična teorija in njene predstavnice? Prav gotovo ne dovolj, prav gotovo je mogoče odkriti učinke zapeljivosti oblasti. Na začetku sem poskušala pristop osvetliti s pomočjo koncepta intersekcionalnosti, sedaj pa zaključujem z bolj epistemološko kategorijo umeščenih vednosti,²⁵ ki odraža »pozicionalnosti« tistih, ki vednost ustvarjajo in diseminirajo ter vanjo prinašajo osebne vrednote ter kulturne, politične in intelektualne kontekste. Kot je že poročano, se pojavljajo pozivi k prepoznanju feminističnega dela, ki je zunaj anglofonih področij (Monk in Garcia-Ramon, 2013). Oboje, to, kar vse bolj velja za dobro znanost, kot feministične teorije in prakse, prežema dominantnost nekaterih in podrejenost drugih, kjer se rekonstrukcija zdi zelo težavna.

Literatura

- Braidotti, R., Butler, J. (1994). Interview: Feminism by Any Other Name. *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, VI/2–3, 27–61. [Http://bagelabyss.files.wordpress.com/2012/02/butler-and-braidotti-interview-feminism-by-any-other-name1.pdf](http://bagelabyss.files.wordpress.com/2012/02/butler-and-braidotti-interview-feminism-by-any-other-name1.pdf) (22. 11. 2013).
- Burcar, L. (2012). Privatizacija in korporativizacija javne univerze. *Šolsko polje*, XXIII/3–4, 223–274.
- Davis, K. (2008). Intersectionality as Buzzword. A Sociology of Science Perspective on What Makes Feminist Theory Successful. *Feminist Theory*, IX/1, 67–85.
- Descarries, F. (2003). The Hegemony of the English Language in the Academy: The Damaging Impact of the Sociocultural and Linguistic Barriers on the Development of Feminist Sociological Knowledge, Theories and Strategies. *Current Sociology*, LI/6, 625–636.
- Haraway, D. (1999). *Opice, kiborgi in ženske. Reinvenčija narave*, Ljubljana: Študentska založba.
- Hemmings, C. (2008). Tuning Problems? Notes on Women's and Gender Studies and the Bologna Process. *European Journal of Women's Studies*, XV/2, 117–127.
- Kašič, B. (2004). Feminist Cross-Mainstreaming within »East–West« Mapping. *European Journal of Women's Studies*, XI/4, 473–485.
- Kramberger, T., in Rotar, D. B. (2010). Merilska blaznost ali o sprevrženi rabi nekega orodja. *Šolsko polje*, XXI/3–4, 181–208.
- Melchiori, P. (2000). Commentaires. *Feminist Stratégies Féministes. An interactive feminist scholarly journal – Une revue savante féministe*

25 Tukaj se umeščenih vednosti samo dotikam, za kaj več gl. npr. Vendramin in Štribar, 2010.

- interactive*. [Http://www.unb.ca/par-l/NEW/strategies/no2/langue.htm](http://www.unb.ca/par-l/NEW/strategies/no2/langue.htm) (31. 5. 2013).
- Monk, J., Garcia-Ramon, M. D. (2013). Bridges and Barriers: Some Cartographies of »International« Practice in Gender Studies. *QJB – Querelles. Jahrbuch für Frauen- und Geschlechterforschung*. [Http://www.querelles.de/index.php/qjb/article/view/14/6](http://www.querelles.de/index.php/qjb/article/view/14/6) (30. 5. 2013).
- Narayan, U. (1998). Essence of Culture and a Sense of History: A Feminist Critique of Cultural Essentialism. *Hypatia*, XIII/2, 86–106.
- Ortiz, R. The Hegemony of the English Language and the Social Sciences. [Http://www.isa-sociology.org/global-dialogue/2011/09/the-hegemony-of-the-english-language-and-the-social-sciences/](http://www.isa-sociology.org/global-dialogue/2011/09/the-hegemony-of-the-english-language-and-the-social-sciences/) (7. 1. 2013).
- Van den Brink, M., Benschop, Y. (2011). Gender Practices in the Construction of Academic Excellence: Sheep with Five Legs. *Organization*, 1–18.
- Vendramin, V., Šribar, R. (2010). Onstran pozitivizma ali perspektive na »novo« enakost med spoloma, *Šolsko polje*, XXI/1–2, 157–169.
- Yuval-Davis, N. (2012). Dialogical Epistemology – An Intersectional Resistance to the »Oppression Olympics«. *Gender and Society*, XXVI/1, 46–54.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and Feminist Politics. *European Journal of Women's Studies*, XIII/3, 193–209.

Viri

- ARRS, Metodologija ocenjevanja prijav za razpise. [Http://www.arrs.gov.si/sl/akti/metod-skupna-12.asp](http://www.arrs.gov.si/sl/akti/metod-skupna-12.asp) (13. 6. 2013).
- Berlin Communiqué: Realising the European Higher Education Area, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003*. [Http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/Berlin_Communique1.pdf) (1. 6. 2013).
- Justin, J. (2012). Javne univerze in samostojne fakultete. *Delo*, 8. 10. 2012.
- Kaiser, J. (2013). In »Insurrection«, Scientists, Editors Call for Abandoning Journal Impact Factors, *ScienceInsider*, 16. maj 2013. [Http://news.sciencemag.org/scienceinsider/2013/05/call-to-abandon-journal-impact-f.html](http://news.sciencemag.org/scienceinsider/2013/05/call-to-abandon-journal-impact-f.html) (1. 6. 2013).
- Kontler Salomon, J. (2013). Pameten kmet nikoli ne poje semenskega krompirja. *Delo*, 30. 5. 2013.
- Kontler Salomon, J. (2012). Cena zapostavljanja družbenih ved. *Delo*, 19. 4. 2012.

- Rafols, I., Wilsdon, J. (2013). Just say no to impact factors, *The Guardian*, 17. maj 2013. [Http://www.guardian.co.uk/science/political-science/2013/may/17/science-policy](http://www.guardian.co.uk/science/political-science/2013/may/17/science-policy) (31. 5. 2013).
- The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA)*. [Http://am.ascb.org/dora/](http://am.ascb.org/dora/) (1. 6. 2013).
- The Price of Information (2012), *The Economist*, 4. 2. 2012. [Http://www.economist.com/node/21545974?fsrc=scn/tw/te/ar/thepriceofinformati](http://www.economist.com/node/21545974?fsrc=scn/tw/te/ar/thepriceofinformati) (3. 6. 2013).
- Wennerås, C., Wold, A. (2001). Nepotism and Sexism in Peer-Review. V: Wyer, M., Barbercheck, M., Giesman, D., Örun Öztürk, H., in Wayne, M. (ur.). *Women, Science and Technology*, New York in London: Routledge.

ena ključnih idej socialnega konstruktivizma: znanje je konstrukcija realnosti. Obstajajo sicer določene razlike med mikro- in makrodružbenim vidikom konstrukcije znanja, pa vendarle oba vidika izpostavljata ravno konstrukcijo znanja (bodisi bolj individualne bodisi bolj družbene vidike). In ta za socialne konstruktiviste nikoli ni zgolj preslikava neke objektivne realnosti, na katero posamezniki in družba nima nobenega vpliva.
Ključne besede: protirealizem, konstruktivizem, teorije znanja

Anti-realistic theories of knowledge.

The article focuses on anti-realistic theories of knowledge and tries to introduce the different types of anti-realism. Anti-realistic theories of knowledge (or social constructivism as one of the anti-realistic type) do not accept the reality which is independent of us. If reality is not independent of us, therefore knowledge can not exist independently of us as well. Furthermore, this is one of the key ideas of social constructivism: knowledge is construction of reality. Although there are some differences between micro- and macro-social aspect of the construction of knowledge, however, both aspects underline the construction of knowledge (either more individual or more social aspects). For social constructivists, this is never merely a mapping of objective reality to which individuals and society have no impact.
Key words: anti-realism, constructivism, theories of knowledge.

Valerija Vendramin

»Globalna« znanost in konceptualni manko: hegemonizacija znanstvenih prostorov skozi prizmo feministične teorije

Kot izhodišče je vzet koncept intersekcionalnosti kot interakcije med spolom in drugimi kategorijami razlike. A ta razlika se (spet) izkazuje kot nezadostno teoretizirana, kljub načelnemu feminističnemu pripoznanju, da so izključitve v oblikovanju feministične vednosti igrale tako resno vlogo. Multiplo pozicioniranje le redko vključuje oblastna razmerja na poenostavljeni evropski osi vzhod–zahod – to »odrinjanje na rob« ni dovolj problematizirano v hegemoni(zirajoči) anglo-ameriški feministični teoriji.

To izhodišče je postavljeno kot relevantno za dva problemska sklopa, ki imata pomembno vlogo pri globalni legitimizaciji »delanja znanosti« in oblikovanja intelektualne agende. Prvi problem je konceptualne narave – kako univerzalni ali kulturno zaznamovani/določeni so pojmi, kategorije ipd., ki jih uporablja feministična teorija? In drugič, kako prevlada določenega kulturnega prostora in jezika (v našem primeru angleščine) vpli-

va na razvoj znanosti in diseminacijo rezultatov? Obstoječe taksonomije akademske odličnosti in kvalitete zaznamuje dominantnost nekaterih v znanstveni skupnosti. Za konec pa pogledamo, kako se vse to odraža v aktualni slovenski raziskovalni politiki – kako ta preko svojih razpisnih pogojev in meril »objektivno« definira dobrega raziskovalca oziroma dobro raziskovalko in določa možnosti njihovega delovanja.

Ključne besede: intersekcionalnost, spol, znanstvena politika, vrednotenje znanstvenih dosežkov.

»Global« science and conceptual lack: hegemonization of scientific spaces through the prism of feminist theory

The concept of intersectionality is taken as a starting point – intersectionality as an interaction between gender and other categories of difference. It is demonstrated that this difference is (yet) again insufficiently theorized, regardless of the declarative feminist acknowledgement that the exclusions played such a distressing role in the formation of the feminist scholarship.

Multiple positioning only rarely includes power relations along the East-West European axis – this “periphering” is not theorised appropriately in hegemonic/hegemonizing Anglo-American feminist theory.

This starting point leads furthermore to two issues that play an important part in the legitimization of “science-making” and the formation of the intellectual agenda. The first problem is of a conceptual nature – how universally or culturally marked are the concepts, categories etc. that are used by feminist theory? Secondly, how does the dominance of the certain cultural space and language (English) influence the development of science and the dissemination of scientific results. The existing taxonomies of academic excellence and quality are very much marked by the dominance of some in the scientific community. The article ends with a look at Slovene scientific-research politics – how its conditions and standards “objectively” define good researcher and how it demarcates the possibilities of their scientific work.

Key words: intersectionality, gender, scientific politics, evaluation of the scientific results.